

Men så husker du et eketre

Billedhuggeren Kristian Blystads arbeider er å finne i Alexandria og Bjørvika, Berlin og Lillehammer. Selv har han bosatt seg så tett på håndverkseksperisen som mulig.

Av **Agnes Moxnes** og **Katinka Hustad** (foto)

Oktober har vært 78-åringen Kristian Blystads måned. Det startet med hans første separatutstillingen på syv år. Deretter kom den store boken om en lavmælt billedhugger fra Bergen, og alt han har gjort.

– Sjokkerende mye, konstaterer han.

Sporene etter ham er skrevet med stein og kan følges til over femti steder i Norge og ute i den store verden. Til et bibliotek i Alexandria, til Stortinget, Suldal, Berlin, Rælingen, til et operatak i Bjørvika og nå til en livlig og vennlig konkurrent til Vigelandsparken, midt i Oslo sentrum, Klosterenga. Der er det bare skulpturen «Slutt-sluket» som gjenstår å få på plass.

Mellom Sarpsborg og svenskegrensen ligger Skjebergkilen: En lun vik, eller kile, i et vennlig og harmonisk landskap. Visstnok blir det kalt Sarpsborgrivieraen. Hit kom Sarpsborgs bedrestilte når de trengte ro og badeliv.

I et av de gamle sommerhusene bor billedhuggerparet Marit Lyckanger og Kristian Blystad med hvert sitt atelier, hunden Nero, fem høner, en hane, bier og epletrær. Det regner. Minnet om gullfiskene i hagedammen, som trolig ble spist av en glupsk hegre på gjennomreise, overrisles av vannet som muntert plasker ned fra en hjemmelaget fontene.

Det er ikke denne idyllen som er årsaken til at de flyttet fra kunstnerkolonien i Munchs hage på Ekely i Oslo. Grunnen er å finne i dypet. Under den lettdrevne jorda, under E6, Glomma og trærne i de runde bakkeskråningene og på øyene

KRISTIAN BLYSTAD

● Billedhugger (f. 1946) fra Bergen, bosatt i Sarpsborg. Utdannet ved Bergens Kunsthåndverksskole og Statens kunstakademi.

● Aktuell med utstillingen Nye skulpturer på Galleri K i Oslo og boken Kristian Blystad av Øivind Storm Bjørke.

i Iddefjorden. Der ligger granitten. Der kommer kvartstenen til syne. Og der, der ligger Johansens Monumenthuggeri.

– Da jeg kom til dem første gang, mot slutten av 70-tallet, møtte jeg nettopp den steneekspertisen en billedhugger trenger for å komme videre.

Så her hugget Blystad monumentet av Norges første stortingspresident, Wilhelm Christie. Det samme med kong Christian Fredrik. Nå står begge foran Stortinget. Båtfolk på vei inn i smulere farvann kan hilse kong Olav, *Seilerkongen*, på kryss inn Hankøundet. I granitt, han også.

Du må aldri bli keramikker

Det finnes Blystad-skulpturer formet som båter, fisker, torsoer, engler, hoder, dyr eller abstrakte formasjoner. I hovedsak hugget i granitt og diabas. Noen støpt i bronse. Noen skrudd sammen av tre.

Funnet og fått: Kristian Blystad har valgt nabolaget sitt med omhu. Under ham er granitten, i skogen finner han kvarts som kan bære på et lyst kvinnehode i sitt indre. Og trevirket som her er i ferd med å forvandles til en skulptur, er fra en vennlig Skjeberg-nabo med sag.

– Det ble praktisk å bo her. Det som var et sommerhus, ble vår helårsbolig fra 1993. Jeg lærte, og lærer, av fantastiske stenhuggere, og de lærer av meg. Den vekselvirkningen er livsviktig for faget. Og er det noe jeg har på hjertet i dag, er det å oppmuntre myndighetene til å få på plass en stipendordning som kan oppmuntre unge mennesker om å gå inn i det eldgamle stenhugger-yrket.

Kristian Blystad sier *stenhugger*. Diftonger får man ikke med seg når man vokser opp i Bergen. Hans bakgrunn, utdanning, alle utstillingene, verkene, det rike samarbeidet med både norske og egyptiske stenhuggere og arkitektkontor som Snøhetta, er dokumentert i høstens store kunstbok, *Kristian Blystad*, signert kunsthistorikeren Øivind Storm Bjerke.

– Du kunne blitt sjømann, snekker, kanskje

grafiker, keramiker eller maler også – men så ble du billedhugger, eller skulptør. Kunstner på heltid. Hvorfor?

– Jeg vet ikke. Sant å si. Det ligger i meg, det med håndverk. Det fysiske. Stenen. Jeg var en jævla god snekker, og begynte på Møbel- og ingeniørlinjen på Kunst- og håndverksskolen i Bergen. Men brøt ut derfra. Der skulle jeg lage hjem og sånn ... Sy puter ...

Her ser han muntert opp.

– Jeg prøvde meg på keramikk også, inntil lærer Rongve – som selv var keramiker – kom bort med et trist og slitent blick og sa: Kristian, du må *aldri* bli keramiker. Det slo rett inn i meg.

– Det å bli kunstner handler om noe mer. Om hvem man er. Hva man legger merke til, og hva man overser. Hver dag på barneskolen leste vi fadervår. Hver eneste dag. Men jeg husket aldri

Hver dag på barneskolen leste vi fadervår. Hver eneste dag. Men jeg husket aldri mer enn første setning.

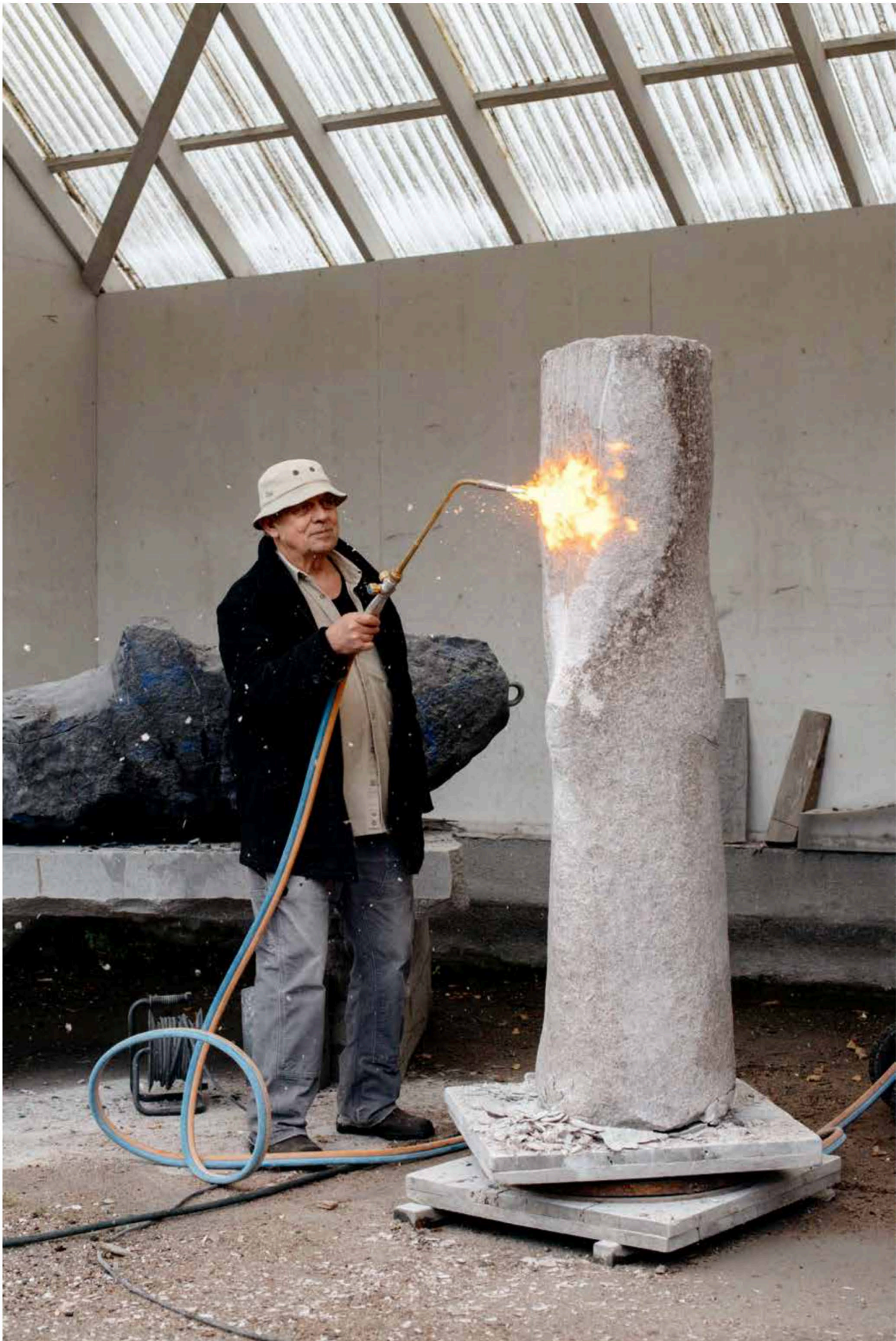
Kristian Blystad

mer enn første setning. Men så, så husker du altså et eketre ... Kanskje det er derfor jeg ikke er så glad i Vigeland? Du må langt tilbake i hans produksjon for å finne lyrikk der.

Bokveggen i Alexandria

Kristian Blystad er ikke en mann av store eller så mange ord. Å intervju ham kan kanskje ligne litt på å hugge i stein? Smått om senn tar ting form. Utgangspunktet er solid. Folk søker hans ekspertise om all slags stein, bronse og tre. De ber om hjelp til praktisk gjennomføring. Og de møter, som Kjetil Trædal Thorsen i Snøhetta sier, «en mann med en ubeskrivelig kunnskap og intuisjon». Han vet når noe sitter, og det vet betrakteren også.

For å holde oss til steintermologien – Kjetil Trædal Thorsen og Jorunn Sannes →

Huggobua: Kristian Blystad har sin egen «huggobua» hos Johansen Monumenthuggeri. Her har han holdt til siden syttitallet. Hugget og brent tekstur inn i stein. Og ja, han vet godt at det er best å ha på seg verneutstyr når krystallprosjektilene fra granitten fyker rundt ørene hans.

tilhører grunnfjellet i arkitektkontoret Snøhetta. Et av deres første oppdrag var å bygge en gangvei ved jernbanestasjonen på Lillehammer. Det var tidlig 90-tall, og OL var rett rundt hjørnet. Blystad ble hentet inn, og resultatet er den dag i dag en bemerkelsesverdig vakker bruksskulptur i granitt.

Deretter: Egypt. Et nytt bibliotek skulle tufes på minnene om biblioteket i Alexandria – antikkens viktigste intellektuelle institusjon. Snøhetta fikk jobben, og Jorunn Sannes fikk ideen om at den 32 meter høye og 6000 kvadratmeter store og krumme ytterveggen skulle bli en «bokvegg», med skrifttegn og piktogrammer fra all verdens skriftspråk.

– Jeg trengte krisehjelp, minnes Jorunn Sannes. – Jeg trengte en samarbeids stein-kunstner. Det ble Kristian Blystad.

– Den jobben er noe jeg alltid vil huske, sier han. – Det å være med på å tenke ut hvordan vi skulle kløyve 3500 steinblokker, hvor tynne de kunne tåle å bli, hvor store, hvordan de skulle se ut, og hvordan få på plass skrifttegn fra 150 ulike skriftspråk i de mer enn én kvadratmeter store steinblokkene? Jeg så jo for meg at vi kunne frese ut alle skrifttegnene og piktogrammene, men for leverandøren var det dyrere å kjøpe en fres enn å hyre nubiere til å hugge. Som de kunne svinge hammeren!

– Det ble et fantastisk samarbeid, og bygg.

Den myke hammeren

Trærne i eplehagen i Skjeberg holder på å miste bladene. Rødt og gult kjemper om oppmerksomheten. Som et slags siste skrik. Ute. Men inne i billedhuggerens romslige atelier er farger nesten en mangelvare. Regnet ramler ned på det gråhvite glassaket. Fotografen liker lyset og de ulike ansamlingene av verktøy og av skulpturer som aldri ble gode nok.

Alt er solid. Hende hans også. De som holder i tvinger, borr, pigger, stemjern, meisel, skrujern, kjettinger, skjærebrennere, drillere og tunge bøtter med leire.

For det skal formes, kløyves, kuttes, pusses og hamres.

– Den beste hammeren jeg har, fikk jeg av en stenhugger i Alexandria. Den er så myk.

Et vakker lyst hode står på et arbeidsbord. Halvt kvinne, halvt stein.

– Marmor?

Det er ingenting som er arrogant i måten Kristian Blystad svarer *nei, nei* på. Han er en vennlig mann, selv om han vet at nettopp denne steinen, kvarts, er en bergart som finnes seg i jordskorpen nesten over alt.

– Jeg har *pilt han opp*, en eller annen gang. Her inne i skogen.

– *Og veden du fyrer med, den kunne like gjerne blitt til en skulptur?*

– Jeg har en nabo med sag. Han er grei mot meg. Det er det samme med furu-kapp som granitt, diabas og kvarts – jeg leter etter noe som bor i dem. En gjenkjennelse. Så kan det bli en kropp i bevegelse, eller et hode. Samtidig som jeg prøver å utnytte og beholde treets og stenens egenart.

Da Galleri K i begynnelsen av oktober åpnet sin sjettede Blystad-utstilling etter debuten hans i 1990, var det bevegelsene i det tilfeldige furukappet som ble utforsket. Skrudd sammen til figurer i bevegelse. Deretter støpt i bronse.

– Støpt hos de beste, legger Blystad raskt til, hos Hermann Noack i Berlin.

– *I denne utstillingen gjør du noe så sjeldent for deg, som å vise til en annen kunstner? I den helt mørke skulpturen av to menn i slårkamp.*

– Goya! Han er helt suveren. Da jeg ble sytti, reiste jeg til Prado-museet i Madrid. Goyas kommentarer til menneskelig lidelse, fattigdom og krig gjorde et fryktelig sterkt inntrykk på meg.

– *Det er åtte år siden. Da var verden et fredeligere sted. Påvirker Gaza og Ukraina det du gjør her i atelieret nå?*

– Ja! Da krigen begynte, stoppet alt opp. Samtidig som skulpturer jeg hadde arbeidet med for disse krigen, fikk en større tydelighet.

– *Du har et bilde av Rembrandt her også?*

– Selvporetret hans har fulgt meg i alle år. Det er rart med de gamle mestrene. De inspirerer fortsatt. Vi blir jo ikke klokere med årene, og hjernens kondisjon forbedres i hvert fall ikke av digitale forstyrrelser. Jeg tror ikke Rembrandt kunne skapt maleriet *Nattverden* i dag.

– *Fordi?*

– Det er et så komplisert verk. Uten en eneste glipp. I dag er det jo så populært å si at man har to tanker i hodet samtidig. Rembrandt kunne holde én tanke.

Et svin til besvær

Nasjonalmuseet i Oslo har åtte av Kristian Blystads skulpturer. Den eldste av dem – fra 1980 – er laget av gamle jernbanesviller og heter *Svin*.

– Den står innpakket. Ikke blitt vist på mange år. Som er synd, for den er fin.

– ?

– Treverket er impregnert med kreosot.

– *Som er giftige saker?*

– Ja. Den gangen hadde jeg bare et lite atelier, og gikk rundt i svime. Akkurat nå sier Nasjonalmuseet om å få skanne den. For å lage en bronseavstøpning. Så langt har de sagt nei.

– *Hvorfor?*

– Jeg vet ikke. Det er litt vanskelig å få tak i det, men jeg har ikke gitt opp. Akkurat nå sier Nasjonalmuseet at de vurderer muligheten for å stille den ut igjen. Så får vi se.

Det finnes så mange Blystad-skulpturer. Både i museer, i privat eie og ute i det offentlige rom. Mange av dem utsatt for vær og vind. Som *Liggende Hode*, som nå er et liggende hode det vokser grønt på. Hvis man følger nøye med i den travle innkjøringen til Tjuvholmen i Oslo, kan man så vidt skimte den store skulpturen bak trær og viltvoksende busker.

– *Synes du at Storebrand, i dette tilfellet, tar godt nok vare på den?*

– Hmm. Hadde vært fint om de hadde stilt litt med den, ja. Og så står det en Kløvhest jeg er godt fornøyd med, utenfor det som var Friele kaffe, i Bergen. Vegg i vegg med barndomshjemmet mitt på Nesttun. Den har stått og grodd ned i mange år, men nå har de visstnok ryddet rundt den. Jeg håper de har rensket den også.

Et perfekt puslespill

Det striregner ute. Vannet renner i strie strømmer over gipsutgaven av kong Olavs hode som står i selskap med andre forsøk som tydeligvis har feilet. Det glinser i basalt fra Tyrkia, et svart hode i diabas og en torso i bronse.

– Den der, han peker, *det* er marmor! Fra Spania. Den ville vært fantastisk til operaen i Bjørvika. Men dyr. Altfor dyr.

I 1999 vedtok altså Stortinget at det skulle bygges en norsk opera. Året etter vant Snøhetta arkitektkonkurransen, med et bygg formet som en gigantisk skulptur. En freidig påminnelse om snøkledd fjellskråninger eller isflak som flo og fjære har løftet og brukt. Til å gå på!

Men hvordan gjøre mer enn 20 000 kvadratmeter med skinnende hvite flater interessante? Kunstnerne Jorunn Sannes, Kalle Grude og Kristian Blystad skulle svare på det spørsmålet.

– Vi var tre, forteller han.

– Alt sprikte, og vi måtte tenke stort. Det løst da vi begynte å skjære i isopor og legge ut en enorm modell. Tenke ut komposisjoner. Da kom det tydelig frem at det måtte skje noe på disse flatene. Ulike overflatebehandlinger. Små forsøkninger. Jeg ville at flest mulig av stenene i taksråningen skulle skjæres ut med et trinn i seg, som gir en følelse av dybde. Av hel ved. Økonomisjefene i Statsbygg var bare delvis enige i det ...

– *Dette var i jo midt i den heftige debatten om bruk av italiensk marmor på en norsk opera?*

– Da Statsbygg så isopor-modellen vi hadde laget, sa de: ok, det blir marmor!

Det satt!

– *Hva tenker du om marmoren nå?*

– At det var riktig. Jeg liker at slitasje setter spor. Det er nydelig å se at her har

FOTO FRA BOKEN: ANDREAS HARBVIK / NASJONALMUSEET / ORFELUS PUBLISHING

I magasinet: Svin ble kjøpt inn av Nasjonalmuseet i 1980. Nå ber Blystad museet hente den frem igjen.

FOTO FRA BOKEN: SNØHETTA / ORFELUS PUBLISHING

Samarbeidskunst: Snøhetta trengte hjelp da 150 skrifttegn skulle hugges ut i de 3500 steinblokkene «bokveggen» på biblioteket i Alexandria består av. Svaret var Kristian Blystad og lokale steinhuggere.

FOTO FRA BOKEN: ØYSTEIN THORVÅLDSEN / GALLERI K

Bjelken i ditt eget: Goyas malerier om menneskelig lidelse, fattigdom og krig har inspirert Blystad de siste årene. Her er hans Fritt etter Goya fra høstens utstilling i Galleri K. Den kan leses som en kommentar til pågående kriger.

FOTO FRA BOKEN: SNØHETTA / ORFELUS PUBLISHING

Spill i stein: Man tenker ikke så mye på det, men taket på operaen i Bjørvika er en gigantisk marmor-komposisjon. Der Blystad insisterte på utskårne trinn, som gir følelse av dybde.

Årelangt arbeid: Ett av vannfallene i Klosterenga park i Oslo, der Sortebekken, laget i diabas, starter.

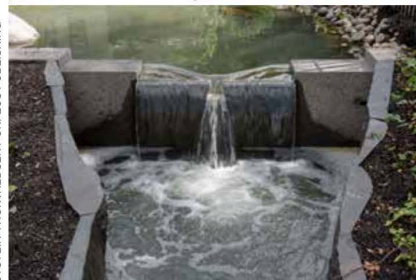

FOTO FRA BOKEN: ØYSTEIN THORVÅLDSEN / ORFELUS PUBLISHING

det gått mennesker. Marmoren lever. Grå sten ville blitt som et gatebelegg. Hvit granitt fra Norge? Tja? Jeg tror bare ikke de hadde klart å levere.

Kristian Blystad er den dag i dag mektig imponert over marmorjobben som ble gjort i Carrara, i Italia. 40 000 stein ble hugget ut. Hver eneste en av dem med ulik form. Da de kom til Bjørvika, kunne de legges som et perfekt puslespill. Ikke én feil. Alt falt på plass!

Inferno

– Hva med sigarettene dine? Det finnes nesten ikke et eneste bilde av deg uten en sigarett?

– Sluttet. Kols.

– Det hjalp kanskje ikke at du har stått i puss og støv i et langt liv?

– Nei. Sant, det.

– Det ser nesten ut som et selvmordsinferno når du bruker propanflammer for å brenne tekstur inn i granitten. Steinharde og spisse krystaller i vill fart.

– Jeg bør helst ha verneutstyr. Du skulle sett venstrehanden min etter første uke med stenhugging her på stenhuggeriet. Den så ut som en kjøttkake.

Selve stenhuggingen sto jo ikke på timeplanen på Statens Kunstakademi. Hos professor Per Palle Storm var det leire og atter leire. Året var 1972. Blystad hadde brutt med det konseptuelt orienterte kunstmiljøet i hjembyen, der ideene raget over utformingen.

– Det var ikke noe for meg. Jeg trengte noe å fordype meg i, så det ble tre år med klassiske studier av menneskekroppen. På Akademiet. Det var utrolig interessant og lærerikt. Men det kan nok ha ført til at jeg ble oppfattet som ... ja, litt alminnelig.

Kunstnere er som oftest solister. Kristian Blystad er altså lagspiller også. Men å spille annen-

Håndsværk: Kristian Blystads beste verktøy er hendene. Som håndterer hammer, pigger, tvinger, borr, stemjern. Eller som former, kløyver, kutter, pusser og hamrer.

fiolin, det vil han ikke. Derfor, for tretti år siden, trakk han seg ut av samarbeidet med vennen fra ungdommen av, Bård Breivik. Det var da planen om å lage en ambisiøs skulpturpark midt i Oslo sentrum begynte å ta form, eller tok full fyr. Mellom den ettertenksomme og metodiske Blystad, og den mer brennende og eksplosive Breivik.

Men vennskapet besto. I 2011 delte de to billedhuggerne Anders Jahres kulturpris, og like

Du skulle sett venstrehanden min etter første uke med stenhugging her på stenhuggeriet. Den så ut som en kjøttkake.

Kristian Blystad, billedhugger

før Bård Breivik døde i 2016 ba han vennen overta det kunstneriske ansvaret, og sluttføre Klosterenga park.

Blystad sa ja.

En park som gjør glad

Nylig presenterte Orfeus forlag boken *Kristian Blystad*, og da fikk Blystad spørsmål om samarbeidet med Breivik. Han ble helt stille. Lenge. Tydelig berørt.

Men nå, etter snart tretti turbulente år, nærmer den fem hundre mål store parken seg ferdigstilte.

– Jeg har tro på at folk blir glade av å gå langs bekken som binder parken sammen, sier Blystad. – Den klukker og sildrer seg gjennom fem hundre meter med skulpturer og granittfall, for den til sist skal fosse ned i *Sluttsluket*.

Uansett, Klosterenga blir en livlig og mangfoldig kontrast til Vigelandsparken.

I 2026 blir Blystad åtti år. Da blir det utstilling i Vigelandmuseet. Med nytt og gammelt. Han håper at *Svin* skal stå der også. Og selv om han og Gustav Vigeland ikke har så mye til felles, kan de begge takke grunnfjellet i Østfold for det materialet de har brynt seg på i et langt liv.

– *Bergensere har forresten en tendens til å lenge hjem? Du også?*

– Ikke så veldig, selv om det er noe med å se et fjell. Jeg har vent meg til grantrær og lettskyet pent vær. Men apropos klima, nå regner det jo støtt her i Skjebergkilen også.

– *Du har begynt å trene?*

– Det var på tide. Jeg må holde en livslang vond skulder i sjakk. Men hvorfor nå, kan du spørre?

– *Ja?*

– Fordi jeg vil jobbe! ■
kultur@morgenbladet.no

Torsdag 7. november 18:00

Gratis | Påmelding → QR-kode

Astrup Fearnley Museet

Delcy Morelos i samtale med Pedro Gómez-Egaña | Artist Talk

Delcy Morelos og Pedro Gómez-Egaña i samtale om Morelos kunstnerskap i anledning hennes installasjon *Profundis*, laget spesielt for utstillingen *Between Rivers*. Det nye verket består blant annet av jord fra Glomma blandet med kanel og nellik. I hundrevis av år var Glomma en av hovedårene for tømmerfløting fra det norske innlandet til internasjonale markeder, noe som plasserer verket i et komplekst historisk nettverk av handel og utnytting.